

ING. ARCH. MARTIN ŘÍHA

ÚVODNÍ SLOVO KE KONFERENCI ZANIKLÁ KRAJINA SEVEROZÁPADNÍCH ČECH
NA FF UJEP V ÚSTÍ N. L. VE DNECH 18.–19. ŘÍJNA 2017

Krajina pod zámkem Jezeří, 1882. Foto převzato z www.zanikleobce.cz.

Mnozí odborníci přisuzují krajině, ve které jsme se narodili a ve které jsme prožili první roky svého života, důležitou úlohu při utváření našeho vztahu ke krajině a přírodě v celém dalším životě. Tak, jako si v mládí vytváříme společenské vztahy k rodičům, příbuzným a známým, rozvíjejí se i naše kořeny v širším lidmi vytvářeném i přírodním prostředí. Vytváříme si svou „mentální mapu“ důležitých orientačních bodů ve svém prostředí, míst s pozitivním působením i míst obávaných. Časem a věkem zjišťujeme, že prostředí z dob naší mladosti, zvýšené vnímavosti, má jakýsi konejšivý, stabilizující vliv na naši psychiku, podobný majáku na rozbouřeném moři. Také proto se mnozí z nás rádi vracejí do svého rodiště a do míst, ve kterých prožili mládí. Podmínkou ovšem je, že se mají kam vrátit. Že ta místa, ona krajina a sídla nezanikla, či se nezměnila k nepoznání. Že se v nich zachovaly ony hodnoty a orientační body, ke kterým se můžeme znovu vztáhnout, ujistit se o jejich trvalosti, jakési orientační spolehlivosti. V krajině, jakou je celé Podkrušnohoří i samotné Krušné hory, je však spousta míst, která opravdu zanikla, nebo se změnila k nepoznání. Lidé, kteří odsud kdysi odešli a teď by sem rádi zavítali pro návrat ke kořenům svého bytí, svého vědomí prostoru a času z mládí, ne najdou to, co hledali. Naopak pocítí zklamání, ztrátu jistoty, jakési vykořenění. Měl jsem v minulosti a mám dosud zkušenost z rozhovorů s lidmi, jejichž město, ves, rodný dům, krajinný rámec jejich bydliště a působiště zanikly. Jsou jakoby znejistěni, cítí se ochuzeni o kus své historie, sebe sama. Tento kraj byl v posledním století necitlivě „přeoran“ hned několikrát – jak po stránce sociální, tak fyzické.

Začalo to vyhnáním Čechů z pohraničí v roce 1938 zábohem Sudet Německem, pokračovalo narukováním mladých sudetských Němců do wehrmachtu, z nichž mnozí padli, pokračovalo odsunem zbylých Němců po válce a příchodem Čechů z vnitrozemí, Slováků, Maďarů, Rusínů, Volyňských Čechů, Rumunů, Bulharů a cikánů, kteří měli nahradit mnohem kvalifikovanější německé pracovní síly, které zde staleté kořeny měly, zatímco nově příchozí zdejší bohatství přírody, sídel, průmyslu i zemědělství, lázeňství, občanské i technické vybavenosti považovali spíše za kořist, která jim zadarmo nebo za pár korun spadla do klína. Nic se léta po válce neudržovalo, neopravovalo, nemodernizovalo, mnohé výroby zanikly, z mnohých fabrik byly nejdříve sklady a postupně ruiny, žilo se z podstaty. Mnozí pouze vykradli opuštěná německá stavení a vrátili se „domů“, vždyť měli kořeny v jiných společnostech, v jiných krajinách, zvycích, náboženstvích.

Zdejší přírodní bohatství surovin i průmysl se staly kořistí bezskrupulózních vítězů II. světové války a únorového převratu z roku 1948 – v Krušných horách vězni těžena uranová ruda byla stovkami vlaků odvážena do SSSR, prvorepubliková orientace na lehký textilní, kožedělný, sklářský, keramický, strojírenský a polygrafický průmysl se začala měnit na „kovárnu socialistického tábora“ – na těžký hutní, chemický, strojírenský průmysl a energetiku. Hlubinná a malolomová povrchová těžba hnědého uhlí se měnila s rostoucí potřebou energie na velkolomovou, vyrostly nové mohutné elektrárny spalující uhlí a zamořující krajinu i sídla škodlivinami v ovzduší – nejen v obou pánvích, ale poškozovaly i lesy v Krušných

Krajina pod zámkem Jezeří, 21. století. Foto: Václav Cílek.

horách až do Německa. Přes 100 sídel zaniklo, rozvrácen byl vodní režim v krajině, musely se měnit historické trasy dopravní i technické infrastruktury, zmizely četné památky a s nimi spojené krajinné úpravy, zanikly lázně Bílina, Klášterec nad Ohří, Kyselka na Karlovarsku, zbylé lázně ztrácely se změnou klientely „glanc“, balneologickou i společenskou úroveň. První poválečná generace, ke které patřím, už zažívala jen dílčí torza bohatství, které kraj charakterizovalo do války. Protože nepoznala jiný způsob užívání zděděného přírodního a lidmi vytvořeného bohatství, dlouho si myslela, že to tak musí být. Teprve hygienici, zdravotníci, ochránci památek a přírody a někteří další vzdělaní a přemýšliví lidé začali upozorňovat vládnoucí moc, že něco není v pořádku. Zdravotní statistika signalizovala snižující se dobu dožití, zvýšenou nemocnost dospělých na kardiovaskulární choroby, rakovinu, nemoci dýchacího ústrojí, zvýšenou nemocnost a opožďující se vývoj dětí, rozpad lesních ekosystémů v Krušných horách, obrovské úbytky zemědělské půdy, nucené, mnohdy několikrát opakované vystěhování obyvatel z jejich stavení, měst a obcí, rozbití stabilních občanských komunit a spolků přestěhováním do uniformních a anonymních sídlišť, s opožďující se výstavbou občanské vybavenosti a zpočátku i zoufalým parterem bez zeleně. To se začalo projevovat i na psychice lidí. Začal tichý exodus vzdělanějších a citlivějších obyvatel z pánevních oblastí obou krajů i z hor nad nimi do středočeského vnitrozemí, do jižních a východních Čech, na Olomoucko a na jižní Moravu. Mnozí z těch, kdo si dnes chtějí připomenout místa svého mládí, a přijedou se sem podívat, jsou rozčarováni. Zatímco některá, zejména velká i menší města a některé obce se přeci

jen z předlistopadové bídy vzpamatovaly, jiné zmizely včetně krajiny okolí. Zmizely četné kostely, zámky, památky, přírodní atraktivita, mnohé dodnes živoří bez údržby a oprav, ačkoliv z obou krajů odtékají miliardy korun do soukromých kapes barbarů, které ani nenapadne podpořit výrazněji obnovu obou krajů. Ani stát jako majitel uhlí coby vyhrazeného nerostu si to nedokáže podmínkami koncese na těžbu od nich vynutit.

Smutné je, že to dodnes velká část veřejnosti nevnímá jako problém, nevidí vady v užívání moci a volí dokonce znovu ty, kdo tyto kraje desítky let devastovali. Ještě smutnější je, že si to neuvědomují ani ti, kterým byla svěřena správa území, ignorují snahy prvních polistopadových vlád nastolit obrat a dopouštějí návrat a pokračování „zaběhnuté praxe“, například i prolomením územních ekologických limitů těžby a energetiky, stanovených v roce 1991 vládou premiéra Pitharta. Jako by zlo mělo být opravdu dokonáno až do vyuhlení obou pánví. Aktivních odpůrců je málo a byli od výkonné moci odstraněni brzy po rozpadu ČSFR. Je tedy jen dobře, když se příběh zaniklé krajiny severozápadních Čech připomíná veřejnosti alespoň na konferencích, jako je tato. Snad se nové, mladé a neunavené generace, které už zase mají ve zdejších sídlech a ve zdejší krajině své kořeny, zasadí o to, aby ta změna po promarněném čtvrtstoletí konečně nastala a byla trvalá. Bylo by na čase, protože moje generace spolubojovníků už pomalu spěje ke konci sil a aktivního života.

Děkuji Vám za pozornost.

V Hradci Králové 3. srpna 2017